

ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Β' ΛΥΚΕΙΟΥ

Η ΤΙΜΗ ΚΑΙ ΤΟ ΧΡΗΜΑ

Κ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ

«ΑΝΑΘΕΜΑ ΤΑ ΤΑΛΑΡΑ»

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Μάθημα: Λογοτεχνία Β΄ Λυκείου

Κείμενο: Κ. Θεοτόκης, *Η τιμή και το χρήμα* («Ανάθεμα τα τάλαρα»)(ΚΝΕΛ Β΄, σσ.146-149)

Διδακτικός χρόνος : 3 περίοδοι

Α΄ ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΑΡΚΕΙΑΣ

ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ	ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΠΑΡΚΕΙΑΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ	
Να αναγνωρίζουν τη νουβέλα ως βασικό είδος της έντεχνης πεζογραφίας.	<ul style="list-style-type: none">• είδη πεζογραφικών κειμένων με βάση την εποχή που γράφτηκαν, τα ρεύματα από τα οποία επηρεάστηκαν, το θέμα και την πλοκή
Να αναγνωρίζουν την αφηγηματική δομή και την πλοκή της νουβέλας.	<ul style="list-style-type: none">• επεισόδια ή σκηνές του διηγήματος.• η πλοκή δεν συμπίπτει πάντοτε με τη γραμμική εξέλιξη μιας ιστορίας (αναχρονίες, «παράλληλες» ιστορίες, εγκιβωτισμένες αφηγήσεις).
Να αναγνωρίζουν: -τον τύπο του αφηγητή (=το πρόσωπο που αφηγείται την ιστορία), - τη συμμετοχή του ή μη στην ιστορία που αφηγείται, - το ρηματικό πρόσωπο στο οποίο γίνεται η αφήγηση και να κατανοούν τη λειτουργική σημασία των πιο πάνω στο αφήγημα	1.εξωδιηγητικός (=αφηγείται την κύρια ιστορία), ενδοδιηγητικός (=αφηγείται μια εγκιβωτισμένη ιστορία μέσα στην κύρια ιστορία), 2.ετεροδιηγητικός (=δεν συμμετέχει στα όσα αφηγείται), ομοδιηγητικός (=συμμετέχει στην αφήγησή του), αυτοδιηγητικός (=είναι ο πρωταγωνιστής της αφηγούμενης ιστορίας) 3.πρωτοπρόσωπη, δευτεροπρόσωπη, τριτοπρόσωπη αφήγηση
Να αναγνωρίζουν τους αφηγηματικούς τρόπους στη νουβέλα	<ul style="list-style-type: none">• αφήγηση, μονόλογος, διάλογος, περιγραφή, σχόλιο, ελεύθερος πλάγιος λόγος, εσωτερικός μονόλογος
Να κατανοούν τις τρόπους με τις οποίους τα ιστορικά γεγονότα επιδρούν	<ul style="list-style-type: none">• το ιστορικό πλαίσιο των λογοτεχνικών έργων: χρόνος, χώρος, ιστορικά γεγονότα,

στη ζωή των ανθρώπων, διαμορφώνοντας την ατομική/συλλογική συνείδησή της.	<p>χαρακτήρες, οπτική γωνία</p> <ul style="list-style-type: none"> • η επίδραση που ασκούν οι ιστορικές εξελίξεις τις πράξεις, τα αισθήματα και τις αντιδράσεις των ηρώων
ΑΞΙΑΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	
Να κατανοούν μέσα από τη λογοτεχνία τους τρόπους με τους οποίους διαμορφώνονται οι σχέσεις των ανθρώπων.	<ul style="list-style-type: none"> • οι ανθρώπινοι χαρακτήρες μέσα από λογοτεχνικά κείμενα. • οι σχέσεις ανάμεσα στους κατέχοντες δύναμη και τους αδύναμους • οι σχέσεις ανάμεσα στα δύο φύλα θετικές και αρνητικές στάσεις που διέπουν τις ανθρώπινες σχέσεις: Σεβασμός, επιβολή, βία, αποδοχή / μη αποδοχή της διαφορετικότητας
Να αναπτύξουν συνείδηση ενεργού δημοκρατικού πολίτη.	<ul style="list-style-type: none"> • θεμελιώδεις αξίες (αποδοχή της εθνικής διαφορετικότητας, σεβασμός αξιοπρέπειας, απόρριψη φανατισμού και μισαλλοδοξίας)
Να ευαισθητοποιούνται απέναντι σε κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά κ.ά. προβλήματα, παλαιότερα και σύγχρονα	<ul style="list-style-type: none"> • τα κοινωνικο-ιστορικά προβλήματα που προσεγγίζουν τα λογοτεχνικά κείμενα • η σχέση του ανθρώπου με την κοινωνία και την ιστορία και ο τρόπος με τον οποίο αυτά επηρεάζουν τον άνθρωπο • σύγχρονα κοινωνικά, πολιτικά, οικονομικά, οικολογικά προβλήματα και οι επιπτώσεις τους στην ποιότητα ζωής του ανθρώπου

Β΄ ΕΠΙΛΟΓΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΓΙΑ ΣΥΝΑΝΑΓΝΩΣΗ:

Γρ. Ξενόπουλος, *Στέλλα Βιολάντη* (ΚΝΕΛ Β΄ σσ. 104-105)

Παράμετροι (άξονες) συνανάγνωσης:

1. Αξιακό περιεχόμενο (η θέση της γυναίκας [η γυναίκα που εναντιώνεται στο κατεστημένο], η διαβρωτική δύναμη του χρήματος)
2. Λογοτεχνικός γραμματισμός: Αφηγηματικοί τρόποι (περιγραφή, αφήγηση, διάλογος)

Γ΄. ΜΕΣΑ- ΥΛΙΚΑ

1. *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Β΄ Γενικού Λυκείου*, ΙΤΥΕ «Διόφαντος», 2012

2. Φύλλο εργασίας, Η.Υ.

Δ'. ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ:

Διαλογική, μαιευτική, διερευνητική

Ε'. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΑΞΗΣ

Ενιαία, συνεργατική: συνεταιριστική

ΣΤ'. ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

1^η και 2^η διδακτική περίοδος

I. ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ – ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ

- *Καθορισμός θέματος:* Αναγραφή του τίτλου της νουβέλας (να τονιστεί με έμφαση ότι πρόκειται ν' ασχοληθούμε με το απόσπασμα «Ανάθεμα τα τάλαρα»).
- *Συνοπτικά βιογραφικά στοιχεία Κ. Θεοτόκη* (ΚΝΕΛ Β', 157) και *γραμματολογική ένταξη* της πεζογραφίας του:
 1. Ηθογραφικό διήγημα σε σύζευξη με ψυχογραφικά στοιχεία.
 2. Κοινωνικός προβληματισμός με ρεαλιστική γραφή (ρεαλιστικά και νατουραλιστικά στοιχεία)
[ανάκληση προϋπάρχουσας γνώσης]

Ηθογραφία: Η αναπαράσταση, περιγραφή και απόδοση των ηθών, των εθίμων, της ιδεολογίας και της ψυχοσύνθεσης ενός λαού, όπως αυτά διαμορφώνονται υπό την επίδραση του φυσικού περιβάλλοντος και των ιστορικών και κοινωνικών συνθηκών, σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο. Η ηθογραφία είναι, όμως, και μια τάση της νεοελληνικής πεζογραφίας, που ξεκινά γύρω στο 1880 και συνεχίζεται μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα.¹

Ρεαλισμός: Όπως σημειώνεται στο *Λεξικό λογοτεχνικών όρων*, «με τον ρεαλισμό, η λογοτεχνία θέτει πλέον ως πρώτο στόχο της την πιστή απόδοση της πραγματικότητας, όπως βέβαια την αντιλαμβάνεται και τη βιώνει ο δημιουργός. Οι ήρωες είναι κατά κάποιο τρόπο εκπρόσωποι

¹ Γλωσσάριο Λογοτεχνικών Όρων, ΟΑΠ, ΥΠΠ, 2016, 21:

http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/Themata/logotechnia/logotechnikos_grammatismos.html

και *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2004.

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A111/683/4523,20486/>

Περισσότερα για την ηθογραφία στην Ελλάδα, βλ. Mario Vitti, (μτφρ. Δ. Ν. Μαρωνίτη), *Ιδεολογική λειτουργία της ελληνικής ηθογραφίας*, Αθήνα, Κέδρος, 1991.

της κοινωνίας και του πολιτισμού στον οποίο υποτίθεται ότι ανήκουν, και μολονότι πλαστοί, δεν παύουν να είναι αληθοφανείς».²

Νατουραλισμός: Στο ίδιο λεξικό σημειώνεται ότι ο νατουραλισμός «στην ουσία, συνιστά το αποκορύφωμα, την πιο ακραία εκδοχή του ρεαλισμού, με τον οποίο μοιράζεται ορισμένα κοινά στοιχεία. Συγκεκριμένα, ο νατουραλιστής συγγραφέας καταγγέλλει μέσα από το έργο του την κοινωνική εξαθλίωση και, γενικά, τις απαράδεκτες συνθήκες στις οποίες είναι αναγκασμένοι να ζουν οι περισσότεροι άνθρωποι».³

- Προβολή στιγμιότυπου από θεατρική παράσταση *Το κουκλόσπιτο*, Χένρικ Ίψεν.
 1. Σχολιασμός περιεχομένου
 2. Συζήτηση για ζητήματα: κοινωνικής υπόληψης, ατομικής ελευθερίας, θέση της γυναίκας, ηθικοί «κανόνες»

- Σχολιασμός τίτλου *Η τιμή και το χρήμα* (καλούνται οι μαθητές να διατυπώσουν υποθέσεις γύρω από το πιθανό περιεχόμενο της νουβέλας).
- *Το είδος του κειμένου (ανάκληση προηγούμενων γνώσεων των μαθητών)*
 - Τι ονομάζουμε διήγημα και τι νουβέλα; Ποια τα κυριότερα γνωρίσματά τους;

Νουβέλα: Με βάση τον ορισμό που παρατίθεται στο *Λεξικό λογοτεχνικών όρων*, «σε ό,τι αφορά την έκταση, η νουβέλα τοποθετείται κάπου ανάμεσα στο διήγημα και το μυθιστόρημα. Εξιστορεί κυρίως γεγονότα της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας, δηλαδή της εποχής κατά την οποία γράφτηκε. Συνήθως, σε μια νουβέλα, ο συγγραφέας ρίχνει το βάρος στην ηθογράφηση και την ψυχογράφηση των χαρακτήρων αλλά δεν εμβαθύνει εξίσου στην πλοκή και στα επεισόδια που αφηγείται. Γενικά, μπορούμε να πούμε ότι η δομή μιας νουβέλας είναι λίγο πιο περίπλοκη από εκείνη του διηγήματος αλλά απέχει αρκετά απ' την ευρύτητα και το περίτεχνο ενός μυθιστορήματος».⁴

Διήγημα: Με βάση τον ορισμό του διηγήματος στο *Γλωσσάριο λογοτεχνικών όρων*, το διήγημα «είναι σύντομο πεζό μυθοπλαστικό έργο, στο οποίο η δράση, οι σκέψεις και ο διάλογος των προσώπων οργανώνονται σε ένα έντεχνο σχήμα πλοκής. Το διήγημα διαφέρει από το μυθιστόρημα, ως προς το μέγεθος. Η περιορισμένη έκτασή του συνεπάγεται διαφορές τόσο

² *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2004.

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A111/683/4523,20486/> Grant Damian, *Ρεαλισμός* (μτφρ. Ιουλιέττα Ράλλη – Καίτη Χατζηδημού), Αθήνα, Ερμής, 1972.

³ Furst L.- Skrine P., *Νατουραλισμός*, (μτφρ. Λία Μεγάλου), Αθήνα, Ερμής 1972 και ειδικότερα για την Ελλάδα βλ. Ελένη Πολίτου-Μαρμαρινού, Βίκυ Πάτσιου (επιμ), *Ο νατουραλισμός στην Ελλάδα: Διαστάσεις - Μετασχηματισμοί - Όρια*, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2007.

⁴ *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2004.

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A111/683/4523,20486/>

στην επενέργεια της ιστορίας όσο και στην επιλογή του θεματικού υλικού από τον διηγηματογράφο, ο οποίος εισάγει έναν **περιορισμένο αριθμό προσώπων**, δεν έχει την ευχέρεια να κάνει μια άνετη ανάλυση και εκτενή σκιαγράφιση των χαρακτήρων και δεν είναι σε θέση να αναπτύξει ένα κοινωνικό περιβάλλον με την ίδια πυκνότητα και εξίσου λεπτομερειακά όσο ένας μυθιστοριογράφος. Υπάρχουν διηγήματα μακροσκελή (π.χ. τα διηγήματα του Γ. Βιζυηνού) και διηγήματα σύντομα». ⁵

II. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

➤ *Ανάγνωση του εισαγωγικού σημειώματος του βιβλίου(σ.136)*

➤ *Ανάγνωση της περίληψης της νουβέλας (σ.136)*

Πριν από την ανάγνωση της περίληψης, διευκρινίζουμε στους μαθητές ότι στο βιβλίο τους παρατίθενται τέσσερα αποσπάσματα της νουβέλας *Η τιμή και το χρήμα* (έκδοση 1914).

➤ *Ανάγνωση του αποσπάσματος της νουβέλας [«Δουλευτάδες κι δυο, ποιόνε έχουμε ανάγκη;»](ΚΝΕΛ Β΄, σ.143-145)*

Μετά την ανάγνωση του αποσπάσματος, οι μαθητές καλούνται να δώσουν τα στοιχεία που συνθέτουν το σκηνικό (τόπος, χρόνος, πρόσωπα).

➤ *Ανάγνωση του αποσπάσματος «Ανάθεμα τα τάλαρα» (ΚΝΕΛ Β΄, 146-149)*

⁵ Γλωσσάριο Λογοτεχνικών Όρων, ΟΑΠ, ΥΠΠ, 2016, σ. 12:

http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/Themata/logotechnia/logotechnikos_grammatismos.html

➤ *Επισήμανση αλλαγής σκηνικού - Δομή της αφήγησης*

Η νουβέλα δομείται σε δεκατρία μεγάλα πλάνα – σκηνές που συμβάλουν σε μια άρτια αρχιτεκτονική. Εσωτερικά στο σπίτι της σφόρα Επιστήμης, στην ταβέρνα, στο σπίτι του Αντρέα και εξωτερικά στη θάλασσα, στο δρόμο, στην αγορά. Η μεταφορά από μια σκηνή σε μια άλλη ακολουθεί τον εμπλουτισμό των χαρακτήρων, το φώτισμα των εσωτερικών καταστάσεων, τη σύγκλιση των γεγονότων και την πορεία της δράσης προς την κορύφωση. Μπορεί έτσι να διατυπωθεί η άποψη ότι το διήγημα είναι δομημένο στη βάση μιας κλιμακωτής πορείας εξέλιξης. Παρατηρείται μια αυστηρή αλληλουχία των καταστάσεων από την αρχή του διηγήματος ως την τελική του λύση. Πρέπει να σημειώσουμε την απουσία κάθε περίπλοκης τεχνικής, την ομαλή εξέλιξη του αφηγηματικού χρόνου χωρίς περίτεχνες αναδρομές και επανασυνδέσεις.

Κ. Θεοτόκη, *Η τιμή και το χρήμα*, Βιβλίο Εκπαιδευτικού, Γ΄ Γυμνασίου, ΥΑΠ, 2010.

1. *Οι μαθητές καλούνται να αποδώσουν χωρίς ερμηνευτικά σχόλια «τι λέει το κείμενο».*
2. *Να αναφερθούν σε συναισθήματα, σκέψεις και εντυπώσεις που τους προκάλεσε η ανάγνωση του συγκεκριμένου αποσπάσματος.*
3. *Να επιβεβαιώσουν, αναιρέσουν, συμπληρώσουν τις υποθέσεις που διατυπώθηκαν πιο πάνω σχετικά με τον τίτλο.*

➤ *Σχολιασμός του πιο κάτω παραθέματος*

«Ο ουσιαστικός προβληματισμός του, η πνευματική ανησυχία και το πάθος του, κι απ' την άλλη μεριά, [...] η μελέτη του μαρξισμού και του σοσιαλισμού, αποτέλεσαν τους βασικούς παράγοντες που τον οδήγησαν [= τον Θεοτόκη] να διαμορφώσει τη συγγραφική του προσωπικότητα και να δώσει στο περιφρονημένο αυτό είδος, όπως θεωρείται από μερικούς η ηθογραφία, βάθος και περιεχόμενο όχι λιγότερο ουσιαστικό απ' όσο της είχαν δώσει νωρίτερα ο Βιζυηνός κι ο Παπαδιαμάντης, ανακατεύοντας μέσα στο νατουραλισμό του αδιόρατες συμβολιστικές αποχρώσεις, ίσα - ίσα για να γίνει πιο υποβλητικός, βαθαίνοντας στην ψυχολογία των προσώπων και πλάθοντας ζωντανούς ανθρώπινους χαρακτήρες».

Στεργιόπουλος Κώστας, «Ο χαρακτήρας της πεζογραφίας του Θεοτόκη», στο *Περιοδικό Διαβάζοντας*. Στο χώρο της παλιάς πεζογραφίας μας. Τόμος Β΄, Αθήνα, Κέδρος, 1986, σσ. 171 - 172.

➤ *Τεκμηρίωση ότι το διήγημα ανήκει στην ηθογραφία (φύλλο εργασίας)*

➤ *Τεκμηρίωση ρεαλιστικών και νατουραλιστικών στοιχείων (φύλλο εργασίας)*

[Η ρεαλιστική γραφή στην *Τιμή και το Χρήμα* αντικατοπτρίζει την πραγματική όψη των χώρων, των καταστάσεων, των γεγονότων, της συμπεριφοράς των ανθρώπων χωρίς να εξιδανικεύει, αλλά παρακολουθώντας την πραγματικότητα. Τέτοια δείγματα ρεαλιστικής γραφής μπορούν να εντοπιστούν στη λεπτομερή περιγραφή διάφορων περιστατικών, στην περιγραφή του χώρου, στην περιγραφή του χαρακτήρα και της συμπεριφοράς των ηρώων. Παρόμοιες ρεαλιστικές σκηνές έχουμε στη σκηνή των συζητήσεων στο σπίτι, στη σκηνή του μαχαιρώματος του Αντρέα από τη σιόρα Επιστήμη και αλλού.]

Κ. Θεοτόκη, *Η τιμή και το χρήμα*, Βιβλίο Εκπαιδευτικού, Γ΄ Γυμνασίου, ΥΑΠ, 2010, σ. 46.

➤ *Προβληματισμός και διατύπωση εισηγήσεων για διερεύνηση.*

-Ο τίτλος της νουβέλας είναι *Η Τιμή και το Χρήμα*. Οι δύο αυτές αξίες φαίνεται να επηρεάζουν τις πράξεις των ηρώων.

Ερωτήσεις:

1. Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με την πιο πάνω άποψη;
2. Να βρείτε στοιχεία από το κείμενο που επιβεβαιώνουν ή όχι αυτή την άποψη (οι μαθητές καλούνται να δουλέψουν ανά δύο και να συμπληρώσουν το φύλλο εργασίας).

➤ *Σχολιασμός της κριτικής του Άγγελου Τερζάκη (βλ. εισαγωγικό σημείωμα, σ. 137).*

«Ποιος φταίει; Η ερώτηση ανεβαίνει αυθόρμητα στα χείλη του αναγνώστη σαν τελειώσει το διήγημα — κι αυτό είναι εκείνο που είχε αποζητήσει ο συγγραφέας. Την απάντηση την έχει άλλωστε δώσει ο ίδιος με το «λάιτ μοτίβ»* του έργου: "Ανάθεμά τα τα τάλαρα!". Το λέει η Τρινκούλαινα, το λέει ο Αντρέας, — όταν βλέπει πως η ευτυχία χάθηκε πια— και τα δυο φαινομενικά αντίπαλα μέρη». Με τις κοινωνικές συνθήκες της εποχής, σωτηρία δεν υπάρχει· οι άνθρωποι προστυχεύουν, τα ευγενικά συναισθήματα σβήνουν, τα πάντα γίνονται αντικείμενα συναλλαγής. Συμπόνια βαθιά μας απομένει, σαν κατακάθι, για όλους ανεξαιρέτα τους ήρωες, αφού όλοι τους είναι θύματα και κανένας τους προσωπικά φταίχτης. Το δίπτυχο των αξιών, που εκφράζεται στον τίτλο του έργου, μένει, έτσι, γενικότερα αποφασιστικό και καλύπτει το μεγαλύτερο ποσοστό του Θεοτοκικού έργου *Τιμή-Χρήμα*» (Κωνσταντίνος Θεοτόκης, *Βασική Βιβλιοθήκη, Τόμ. 31, σ. 16*).

Ερωτήσεις:

1. Επιβεβαιώνεται η άποψη του Τερζάκη με βάση τα στοιχεία που εντοπίσαμε στο κείμενο;
2. Ισχύει κάτι τέτοιο και στη δική μας σύγχρονη πραγματικότητα;

3. Η επανάληψη της φράσης «Ανάθεμα τα τάλαρα» λειτουργεί και ως στοιχείο προσήμανσης για το τέλος του κειμένου;

➤ *Εντοπισμός αφηγηματικών τρόπων*

Ερωτήσεις:

1. Να εξηγήσετε πώς επιτυγχάνει ο συγγραφέας να αποτυπώσει το ρεαλιστικό στοιχείο στο αφήγημά του.
2. Να μελετήσετε τα μέσα με τα οποία ο συγγραφέας πετυχαίνει να αναπαραστήσει τόσο πειστικά αφενός τον εξωτερικό κόσμο και αφετέρου τον εσωτερικό κόσμο των χαρακτήρων του.

(Οι μαθητές καλούνται να αναγνωρίσουν τους αφηγηματικούς τρόπους που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας.)

Αναμενόμενη Απάντηση:

Ο συγγραφέας περιγράφει με λεπτομέρειες και τον εξωτερικό χώρο και τα ίδια τα πρόσωπα. Επίσης, χρησιμοποιεί τον διάλογο για να ζωντανέψει ακόμη περισσότερο την αφήγησή του.

Συμπέρασμα: μέσα από τη χρήση συγκεκριμένων αφηγηματικών τρόπων (αφήγηση, περιγραφή, διάλογος) και αφηγηματικών τεχνικών (είδος αφηγητή, εστίαση, πρόσωπο αφήγησης) εξυπηρετεί τον στόχο του.

III. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ (Κατ' οίκον εργασία)

1. Να σκιαγραφήσετε τους χαρακτήρες του κειμένου.
2. Να αναφέρετε με ποιους αφηγηματικούς τρόπους πετυχαίνει ο συγγραφέας τη σκιαγράφηση των ηρώων του και να σχολιάσετε τη λειτουργία των συγκεκριμένων τρόπων.

3^η διδακτική περίοδος

I. ΕΞΕΤΑΣΗ

➤ Παρουσίαση των πιο πάνω εργασιών από τους μαθητές και συζήτηση.

II. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ (ΣΥΝΕΧΕΙΑ)

III. ΕΝΑΡΞΗ ΤΗΣ ΣΥΝΑΝΑΓΝΩΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΗΓΗΜΑΤΩΝ:

Κ. Θεοτόκης, *Η τιμή και το χρήμα* («Ανάθεμα τα τάλαρα») (ΚΝΕΛ Β' σσ.146-149)

Γρ. Ξενόπουλος, *Στέλλα Βιολάντη* (ΚΝΕΛ Β' σσ.104-105)

Στο σημείο αυτό τονίζουμε ότι αφήνουμε για λίγο το διήγημα του Κ. Θεοτόκη και περνούμε στο διήγημα του Γρ. Ξενόπουλου *Στέλλα Βιολάντη*. Επισημαίνουμε ότι θα διαβάσουμε ένα απόσπασμα από το έργο.

- *Ανάγνωση/ακρόαση περίληψης του έργου και αποσπάσματος από τη Στέλλα Βιολάντη:*
«Ήταν παραμονές της Παναγίας... έχεις το διάολο μέσα σου!»
- *Ελεύθερη απόδοση νοήματος χωρίς ερμηνευτικά σχόλια.*
- Να ερωτηθούν οι μαθητές/-τριες αν όντως τα δύο κείμενα συνομιλούν μεταξύ τους και ως προς τι.

Πιθανές απαντήσεις:

1. Και στα δύο αποσπάσματα πρωταγωνιστούν δύο κοπέλες ερωτευμένες.
 2. Παρόμοιες κοινωνικές συνθήκες.
 3. Η Ρήνη και η Στέλλα είναι ιδιαίτερες προσωπικότητες που συγκρούονται με το κατεστημένο.
 4. Οι συγγραφείς χρησιμοποιούν κοινούς αφηγηματικούς τρόπους (αφήγηση, διάλογος, περιγραφή).
- Πώς παρουσιάζονται μέσα από τα λογοτεχνικά κείμενα οι γυναικείες μορφές της Ρήνης και της Στέλλας, που έρχονται σε σύγκρουση με καθιερωμένες αξίες και σπάνε τα δεσμά της εποχής τους; (φύλλο εργασίας)
 - Ποια κοινά στοιχεία διαπιστώνετε ανάμεσα τους;
 - Να αναφέρετε πώς πετυχαίνει ο συγγραφέας να αποδώσει με παραστατικότητα και αληθοφάνεια τους χαρακτήρες τους;
 - Αφηγηματικός τρόπος- περιγραφή
 - *Σύγκριση της λειτουργίας της περιγραφής στα δύο διηγήματα*

Οι μαθητές / μαθήτριες καλούνται να συνεργαστούν ανά δύο, για να απαντήσουν τις πιο κάτω ερωτήσεις.

Ερωτήσεις:

1. Να εντοπίσετε τα σημεία και να καταγράψετε τις λέξεις κλειδιά στο «Ανάθεμα τα τάλαρα» και στο απόσπασμα από τη *Στέλλα Βιολάντη* με τις οποίες περιγράφονται η Ρήνη και η Στέλλα. Πώς διαφοροποιείται ο τρόπος της περιγραφής σε κάθε κείμενο;

2. Σε τι εξυπηρετεί η χρήση της;

Απαντήσεις (Φύλλο εργασίας)

- Με ποιον άλλο αφηγηματικό τρόπο καταφέρνει να δώσει μια ολοκληρωμένη εικόνα των προσώπων. Τι φωτίζει περισσότερο με αυτή την επιλογή;
 - Αφηγηματικός τρόπος- διάλογος

Ερωτήσεις:

1. Ανάμεσα σε ποιους διεξάγεται ο διάλογος στα αποσπάσματα από την *Τιμή και το χρήμα* και στη *Στέλλα Βιολάντη*, που ήδη διαβάσαμε και ποιο το περιεχόμενο του;
2. Σε τι εξυπηρετεί η χρήση του;

Απαντήσεις (Φύλλο εργασίας)

- Εντοπίζετε άλλον κοινό αφηγηματικό τρόπο;
 - Αφηγηματικός τρόπος- αφήγηση

Ερωτήσεις:

1. Τι έκταση έχουν τα αφηγηματικά μέρη στα δύο κείμενα;
2. Πώς λειτουργεί η αφήγηση;

Απαντήσεις (Φύλλο εργασίας)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ: Στο απόσπασμα της νουβέλας ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τον *διάλογο*, την *αφήγηση* και την *περιγραφή* και με αυτά πετυχαίνει να αποδώσει πειστικά και παραστατικά τόσο την κοινωνική πραγματικότητα όσο και στοιχεία του ψυχικού κόσμου των ηρώων. Ο Κωνσταντίνος Θεοτόκης συνδυάζει αριστοτεχνικά την αφήγηση, την περιγραφή και το διάλογο σε όλη την έκταση του διηγήματος.

[Για τους αφηγηματικούς τρόπους, βλ. ενδεικτικά *Γλωσσάριο Λογοτεχνικών Όρων*, ΟΑΠ, ΥΠΠ, 2016, σ.8]:

http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/Themata/logotechnia/logotechnikos_grammatismos.html

Επάνοδος στο αρχικό κείμενο

- *Επιλογή συγκεκριμένων αφηγηματικών τεχνικών και η λειτουργία τους*

Ερωτήσεις:

1. Να προσδιορίσετε το είδος του αφηγητή.

2. Να αναφέρετε σε ποιο ρηματικό πρόσωπο γίνεται η αφήγηση (Μέσα από τα μάτια ποιου παρουσιάζεται η Ρήνη;)
3. Να αναφέρετε το είδος της εστίασης.
4. Να εξηγήσετε τι επιτυγχάνει ο συγγραφέας με τις συγκεκριμένες επιλογές;

Απαντήσεις- Φύλλο εργασίας

- Να σχολιάσετε τη θέση της γυναίκας όπως παρουσιάζεται μέσα από τις μορφές της Ρήνης και της Στέλλας Βιολάντη; (Φύλλο εργασίας)

Ασκήσεις δημιουργικής γραφής:

1. Αν η ιστορία διαδραματιζόταν στην εποχή μας, πώς πιστεύετε ότι θα αντιδρούσαν οι γονείς αν μάθαιναν ότι η κόρη τους είχε σχέση με κάποιον που η ίδια δεν ενέκριναν ή πώς πιστεύετε ότι θα αντιδρούσε η κόρη, στην περίπτωση που οι γονείς της δεν ενέκριναν τη σχέση της με κάποιον νεαρό; Να γράψετε έναν φανταστικό διάλογο μέσα στον οποίο θα διαφαίνονται οι απόψεις σας σχετικά με τα πιο πάνω ερωτήματα.
2. Να δώσετε ένα δικό σας τέλος στην ιστορία του κειμένου.

Άλλα κείμενα για συνανάντηση:

1) Σοφοκλής, Αντιγόνη (στίχοι 295-300)

ΚΡΕΩΝ : "Γιατί καμιά συνήθεια ανάμεσα στους ανθρώπους δεν βλάστησε άλλη τόσο κακή σαν το χρήμα. Αυτό και πόλεις κυριεύει, αυτό και ξεσπιτώνει άντρες, αυτό και καθοδηγεί και διαστρέφει τις δίκαιες γνώμες των ανθρώπων, ώστε να στρέφονται σε αισχρές πράξεις. Δείχνει δε στους ανθρώπους να κάνουν πανουργίες και να γνωρίζουν κάθε ανόσιο έργο."

Σοφοκλέους Αντιγόνη, Β' Γενικού Λυκείου, ΙΤΥΕ «Διόφαντος», 2012, σ. 60.

- Να σχολιάσετε την επίδραση που ασκεί το χρήμα στις σχέσεις των ανθρώπων έτσι όπως παρουσιάζεται στο πιο πάνω στα απόσπασμα.

2) Αλ. Παπαδιαμάντης, Φόνισσα (απόσπασμα σ. 44)

Η Χαδούλα, η λεγομένη Φράγκισσα, ή άλλως Φραγκογιαννού, ήτο γυνή σχεδόν εξηκοντούτις, καλοκαμωμένη, με αδρούς χαρακτήρας, με ήθος ανδρικών, και με δύο μικράς άκρας μύστακος

άνω των χειλέων της. Εις τους λογισμούς της, συγκεφαλαιούσα όλην την ζωήν της, έβλεπεν ότι ποτέ δεν είχε κάμει άλλο τίποτε ειμή να υπηρετή τους άλλους. Όταν ήτο παιδίσκη, υπηρετεί τους γονείς της. Όταν υπανδρεύθη, έγινε σκλάβα του συζύγου της – και όμως, ως εκ του χαρακτήρος της και της αδυναμίας εκείνου, ήτο συγχρόνως και κηδεμών αυτού• όταν απέκτησε τέκνα, έγινε δούλα των τέκνων της• όταν τα τέκνα της απέκτησαν τέκνα, έγινε πάλιν δουλεύτρια των εγγόνων της.

- Να παρουσιάσετε τη θέση της γυναίκας έτσι όπως παρουσιάζεται στο πιο πάνω απόσπασμα και να τη συγκρίνετε με τη θέση της Ρήνης.

3) Σοφοκλής, Αντιγόνη (Γ στάσιμο, στίχοι 781-800)

ΤΡΙΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ

ΧΟ. Έρωτα, που δε γονάτισες ποτέ στον πόλεμο, Έρωτα, που ορμάς και γεμίζεις την πλάση, που στ' απαλά τα μάγουλα της κόρης νυχτερεύεις, που σεργιανάς τις θάλασσες και των ξωμάχων τα κατώφλια, κανείς δε σου γλυτώνει μηδέ θνητός μηδέ αθάνατος• φωλιάζεις στο κορμί και το μανίζεις.

Εσύ των δικαίων ξεστρατίζεις το νου και στο χαμό τον σέρνεις• εσύ και τούτη την αμάχη φούντωσες μέσα σ' αυτό το σόι- της γόνιμης νύφης νικά λαγαρός των βλεφάρων ο πόθος που κυβερνά συντροφικά με τους άλλους θεσμούς τους μεγάλους. Η Αφροδίτη δίχως μέριμνες μας περιπαίζει.

Σοφοκλέους Αντιγόνη, Β' Γενικού Λυκείου, ΙΤΥΕ «Διόφαντος», 2012, σ. 101.

- Να σχολιάσετε τη δύναμη του έρωτα έτσι όπως παρουσιάζεται στα λόγια του Χορού και να εξετάσετε κατά πόσο αυτό ανταποκρίνεται στην περίπτωση της Ρήνης.